

Lectures geopolítiques del conflicte entre Rússia i Ucraïna

Joan Alberich González

Les lectures geopolítiques de la invasió iniciada per Rússia en terres ucraïneses el 24 de febrer de 2022 van ser l'objecte d'una taula rodona celebrada el 27 d'octubre del 2022 a l'Aula Magna de la Facultat de Turisme i Geografia de la Universitat Rovira i Virgili a Vila-seca, coorganitzada per la Societat Catalana de Geografia, d'una banda, i la pròpia Facultat i el Departament de Geografia d'aquella universitat, de l'altra.

L'elecció d'aquest espai s'inscriu en la voluntat de la SCG de descentralitzar alguns dels seus actes, tot celebrant-los en localitzacions alternatives a la de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona i oferint la possibilitat de poder-hi connectar en directe telemàticament. Així, entre totes dues modalitats –presencial i virtual–, el nombre d'assistents s'aproximà a la cinquantena, xifra segurament superior a la que s'hauria assolit si l'acte s'hagués celebrat en format únicament presencial a la seu de l'IEC.

Amb la moderació del professor Joan Alberich, vocal de la Junta de Govern de la SCG i professor del Departament de Geografia de la URV, la jornada comptà amb la participació del catedràtic emèrit d'aquell mateix departament, Josep Oliveras Samitier, i dels professors associats del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, Roser Rodríguez Carreras i Jordi Martín Díaz. El format de l'acte consistí en una exposició inicial per cada un dels ponents i la posterior discussió en forma de taula rodona dels principals temes exposats amb la participació del públic assistent.

Xavier Delclòs Alió

Vista general de l'assistència durant la presentació de la taula rodona

En primer terme, el professor Oliveras va incidir en els antecedents històrics de l'actual conflicte en el context de la geografia política vinculada a la geografia cultural, Així, definí la geopolítica com la filosofia que avalua valors, on el territori és l'espai físic on es plasmen certes polítiques i destacant el paper important que té la globalització -molt afavorida per l'altaveu d'Internet i les xarxes socials- sobre determinats conflictes.

En aquest sentit, Oliveras destacà el rol, simbòlic i físic, que juguen les fronteres de l'actual conflicte, representades en aquest cas, pels braços del Danubi i els mars d'Azov i Negre, i la clara voluntat de Rússia per tenir control sobre aquests. En paraules seves, Ucraïna es troba en un punt geoestratègic en el mapa mundial, ja que se situa en una de les cruïlles entre Orient i Occident i forma part, alhora, d'un dels corredors d'exportació dels jaciments de gas i petroli de l'Àsia central. Igualment, el riu Dnièper també hi té un paper important, ja que és una via de comunicació molt fàcil per arribar a Moscou i a Sant Petersburg. En aquest sentit, el territori ucraïnès és un lloc de pas de corredors naturals per a la història i la configuració de la nació russa.

Oliveras seguí afirmant que la cultura i la religió també juguen un rol rellevant en l'actual conflicte, amb unes zones de predomini de la religió cristiana catòlica i unes altres de majoria ortodoxa. Aquestes diferències també es reprodueixen, parcialment, en el mapa lingüístic de la regió.

Per la seva banda, la intervenció de la professora Roser Rodríguez incidí en els motius geopolítics entre Rússia i Europa que va determinaren l'esclat de la guerra, aproximant-se al conflicte de manera indirecta, a través de la visió de com s'ha arribat a aquest moment en la escena internacional. Així, destacà el rol d'actors de la escena internacional que hi premen part, situant l'inici de tot plegat en la caiguda del mur de Berlín l'any 1991 i la reconfiguració de l'espai europeu que se'n derivà. Així, destacà com l'adhesió a l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) de certs països europeus fou vista des de Rússia com una pressió política i territorial que amenaçava la seva supervivència com a nació, en tant que perdia influència al Marc Bàltic (tot i mantenir l'enclavament de Kalíngrad).

Al mateix temps, Rodríguez destacà l'augment en la despesa militar dels diferents països europeus, que s'ha traduït en una lluita de poder que té el territori ucraïnès com a taulell i que ha posat de manifest l'escàs poder que ha demostrat tenir la diplomàcia per a resoldre conflictes d'aquest tipus.

Finalment, per la seva banda, el Dr. Jordi Martín inicià la seva intervenció defensant la necessitat de fer autocrítica i defugir els discursos hegemònics dels mitjans de comunicació que obvien els motius geogràfics i històrics del conflicte. Segons la seva opinió, aquests discursos, lluny d'explicar amb rigor una realitat complexa, busquen justificar unes determinades polítiques que són totalment injustificables: en primer lloc, que la política i la diplomàcia no hagin aconseguit evitar el conflicte; en segon lloc, posant pals a les rodes per complir els escassos acords a què havien arribats els dos països combatents; i,

Josep Oliveras Samitier durant la seva intervenció

en tercer lloc, generant uns perjudicis tant per a la població ucraïnesa com per al conjunt de la societat europea.

Així, Martín afirmà que per comprendre la invasió -que, miri com es miri, no és justificable de cap de les maneres-, cal fer una anàlisi a diferents escales. En primer lloc, destaca que els Estats Units d'Amèrica juguen un paper molt important en el conflicte, la voluntat dels quals és mantenir l'hegemonia en el nou ordre internacional. En aquest sentit, un dels principals esculls que han impedit evitar el conflicte és que la seguretat europea no es decideix des d'Europa, sinó des de Washington. En segon lloc, un segon factor que cal tenir en compte és la necessitat de redefinir el rol de Rússia a escala mundial després de la caiguda del mur de Berlín i la dissolució de la URSS, que clarament s'ha traduït en una voluntat de seguir conservant el seu paper de potència regional. En tercer lloc, un altre element és l'obsessió que tenen moltes administracions per garantir i preservar la seguretat, i especialment a la pròpia Rússia, que se sentia amenaçada per l'expansió de l'OTAN cap a l'est (promoguda pels Estats Units i sense consensuar amb Rússia) i per l'escalada militar iniciada per Ucraïna anys abans, ja abans de l'arribada al poder de Vladimir Putin.

En últim terme, destacà com les sancions imposades a Rússia i el sabotatge que patí el gasoducte Nord Stream han permès trencar finalment les relacions energètiques amb Rússia i el final de l'energia barata a Europa, que provocarà una crisi econòmica a tot el continent.

La jornada es conclougué amb un debat, a partir de les preguntes formulades pel públic assistent, sobre el possible desenvolupament futur de la guerra i quines repercussions pot tenir sobre l'economia i la societat europea, en particular, i mundial, en un sentit més ampli.